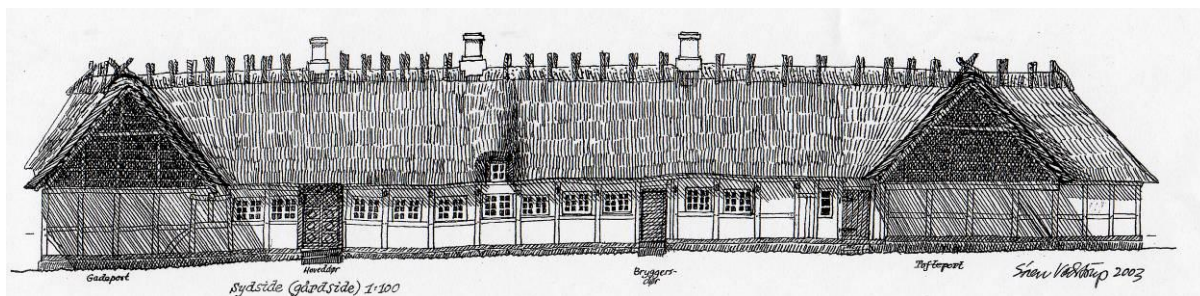

Den firelængede bindingsværksgård
• **VADSTRUP** •
i landsbyen Viby på Hindsholm

Adresse:

VADSTRUP
Viby Bygade 12, 5370 Mesinge
Tlf. 29 45 40 96

Fakta om:

Den firelængede bindingsværksgård

• VADSTRUP •

i landsbyen Viby på Hindsholm

Adresse:

Viby Bygade 12,
5370 Mesinge
Tlf. 29 45 40 96
www.bevardithus.dk

Matr nr.:

6g Viby By, Viby.

Bygningshistorie:

Fæstegård under Godset Hverringe 1736 – 1901. Selveje siden 1910.
Opført ca. 1736 (stuehus 12 fag og gadelængen 15 fag)
udvidet 1787 (stuehus 5 fag mod øst plus firlænget anlæg),
1800 (gadelængen 12 fag)
1820 (udskud 4 fag),
1825 (sydlængen 17 fag – gadelængen afkortes med 4 fag)
1840-44 (stuehuset udvides med 8 fag mod vest samt ny østlængde på 11 fag)
1882 (stuehuset udvides med 2 fag mod øst)

Fredet 1990:

Kulturarvsstyrelsen: Fredede Bygninger i Danmark. www.kuas.dk: *Sognefogedgården*.
Det firelængede, sammenbyggede gårdanlæg (stuehuset 1730-40, forlænget 1840-44 med otte fag og i 1882 med to fag, østlængen (1840), sydlængen (1825) og vestlængen (beg. af 1800-tallet)), den brolagte gårdsplads samt stengærdet i kløvet kamp omkring haven mod nord.

Restaureringer

Udvendig restaurering 1999-2000 ved arkitekt m.a.a. Jørgen Ganshorn
Indvendig og udvendig restaurering 2001- ved arkitekt m.a.a. Søren Vadstrup

Ejere siden 2001:

Søren Vadstrup og Anni Rønnov Pedersen, Vejlemosevej 52, 2840 Holte

Litteratur:

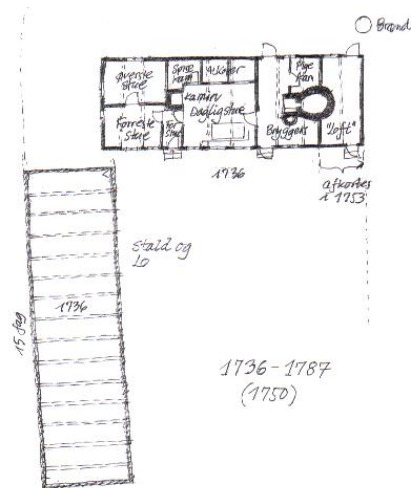
Det særlige Bygningssyn (Jens Christian Varming): VIBY på Hindsholm. 1971.
(Inclusive registrant, fæsteforhold og opmåling/rekonstruktion)
von Jessen, Curt m.fl.: LANDHUSET (Gyldendal 1975) (side 11 og 80)
Steensberg, Axel: Gamle danske bøndergårde (Forum 1978) (side 83)
Vadstrup, Søren: Huse med sjæl (Gyldendal 2004)
Vadstrup, Søren: 'Glæder og sorger med lervægge'. Bygning, By og Land nr. 71, 2006, s. 8-13

Derudover er gården, under navnet 'Sognefogedgården' udførligt omtalt i bogen 'Bondegårde i Danmark' (Landsforeningen for Bygnings- og Landskabskultur, 2002) (side 151-152)

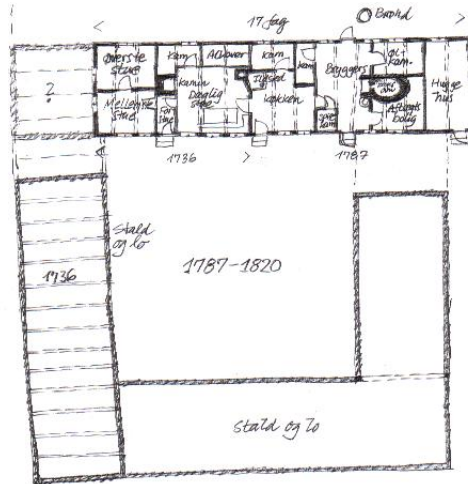
Det er naturligvis planen, i løbet af nogle år, når restaureringen er tilendebragt, at udgive en monografi om denne gårds historie, indretning og restaurering.

Gårdens bygningshistorie og indretning

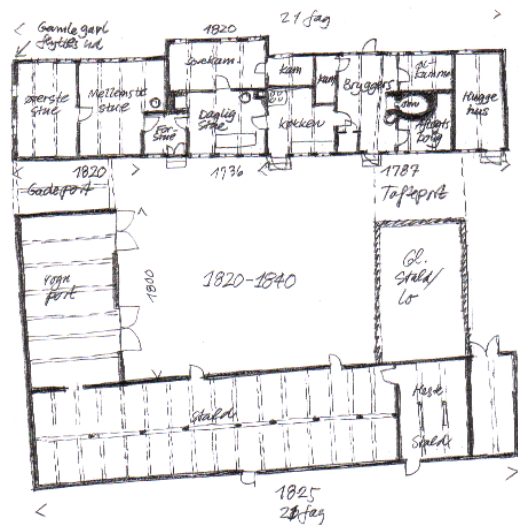
Den ældste del af gården, der eksisterer endnu, er opført i 1736. Den bestod da af to længer, gadelængen mod bygaden på 15 bindingsværksfag og stuehuset mod nord på 12 fag. Først ved udskiftningen af landsbyens jorder i 1797 blev gården gjort firelænget. Den blev senere udvidet i 1820, 1840 og 1890. Ved de nuværende ejeres overtagelse i 2001 så gården stort set ud som i 1960-erne, dog var den store bryggersbageovn nedrevet i 1970-erne.

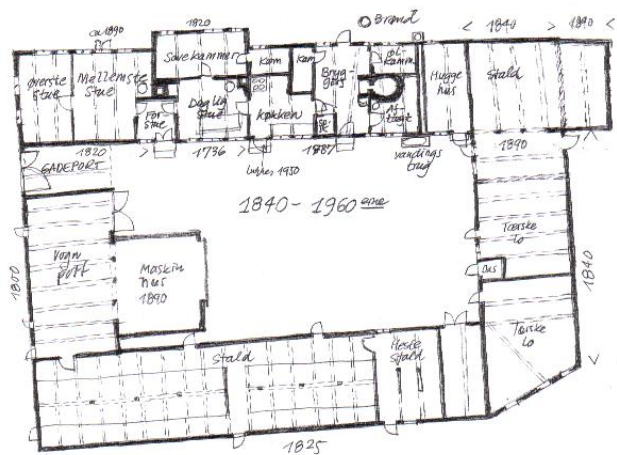
1736 - 1787

1787 - 1820

1820 - 1840

1840 - 1960

Gårdens nuværende udseende og rumindretning er hovedsagelig præget af ombygningen i 1840, hvor de to høje stuer mod vest blev påbygget stuehuset. Dog stammer nogle af vinduerne og enkelte døre fra 1787.

Stuehuset er, helt fra 1736, men især efter ombygningen i 1787, indrettet som et 'klassisk' fynsk 'kaminhus' med tre ildsteder og tre skorstene. Typisk for indretningen er de to "fine" stuer, mellemstuen og øverstestuen, til den ene side for den sydvendte *hovedindgang* og dagligstue med åben kamin (heraf navnet) og soveværelset i et 'udskud', til den anden side.

Fra bryggersindgangen var der adgang til bryggerset med bryggersildstedet og den store, langsgående bageovn, forsynet med gruekeddel. Endvidere til spisekammer og mælke-kammer, til køkkenet med pigekammeret samt til en aftægtsbolig. Køkkenet har måske haft sin egen indgang mod syd.

Gårdens ejere og beboere

Fra 1736 og helt frem til 1901 var gården fæstegård til den nærliggende herregård, Hverringe, men i disse 165 år 'sad' den i samme slægt på gården, bl.a. i kraft af tre kvinder på skift, mor, datter og svigerdatter, der alle bliver meget gamle, h.h.v. 87, 88 og 89 år, med skiftende mænd, som de formelle fæstere.

Gårdens nyeste historie er heller ikke uinteressant. Efter udflytningen af landbruget i 1972 startede 25 års stigende forfald med flere forskellige ejere. Store huller i stråtaget medførte at regnvandet silede ned gennem huset og opløste lervæggene, skabte råd i bjælkelaget og lofterne. Også vinduerne og bindingsværkswæggene var meget dårlige.

Gården var heldigvis blevet bygningsfredet i 1990 på grund af sine store arkitektoniske og bygningsmæssige kvaliteter, og sit meget intakte indre, så Fredningsmyndighederne fik foreløbigt lagt store (røde) pressenninger over de utætte stråtage. Ved den store organ i 1999 var det dog nær gået galt for det skrøbelige hus.

Viby Bygade 12 i 1999, kaldt 'Den røde gård' – lige før restaureringen

I 1998 havde en række lokale beboere imidlertid allerede dannet en forening, der havde købt gården, for at redde den fra total ruin. Hvis denne centrale gård forsvandt, ville landsbyens enestående og velbevarede karakter forsvinde. Det lykkedes foreningen at skaffe penge til en udvendig istandsættelse, således at gården blev reddet, rent fysisk, og derefter solgt på auktion til de nuværende ejere i 2001. Både den indvendige og den udvendige istandsættelse er stadigvæk i gang.

Gården efter den udvendige restaurering i 1999-2000

Byggemåde og indretning

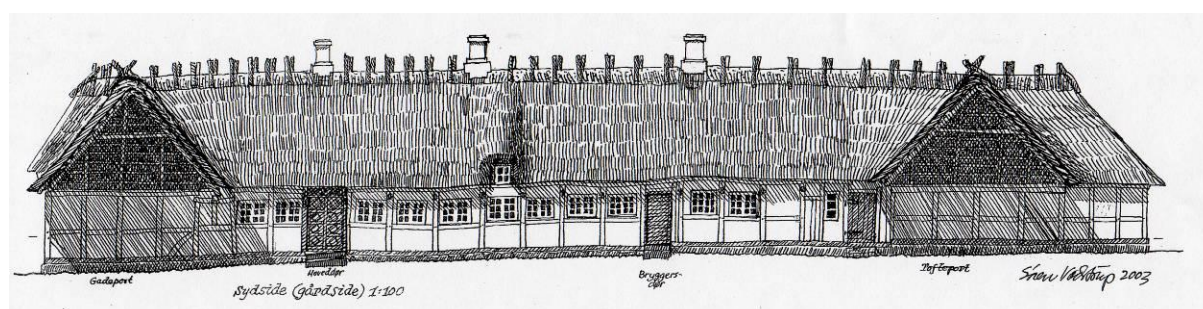
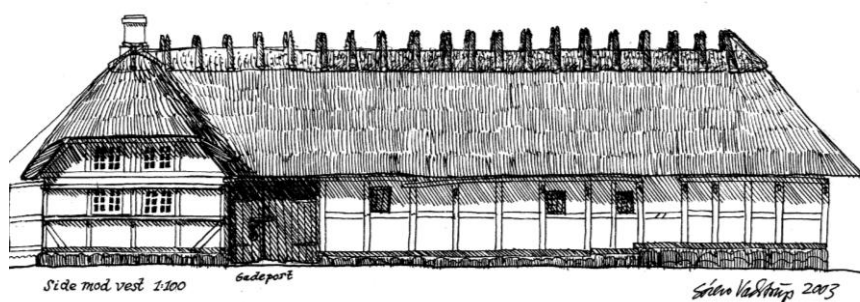
Huset er, bortset fra den 'nyeste del' fra 1840, bygget med 'styrtrumskonstruktion', d.v.s. med tværbjælkerne anbragt et stykke nede på stolperne med de typiske 'gennemstukne' bjælke-tappe synligt i facaden. Denne konstruktion giver lidt ekstra plads på loftet til bl.a. tørring af korn, der blev 'styrtet' ind ad tagskægslugerne. Til gengæld har stuerne lidt lavere til loftet.

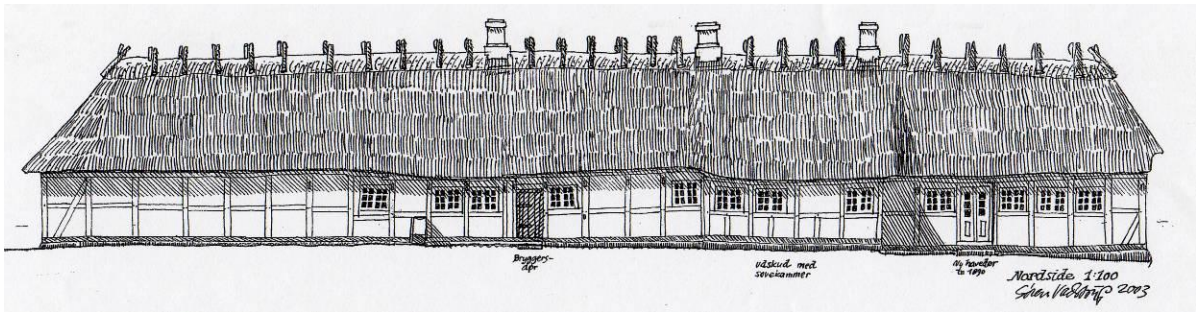

Alle husets ydervægge og de fleste indvendige vægge er som noget ret enestående stadigvæk bygget af ubrændt ler, enten i form af soltørrede lersten eller lerklinede tavler.

Bindingsværks-tømmeret er af egetræ, men i staldene forekommer der en del elmetræs-tømmer, der jo var 'fattigmands egetræ'.

Et andet meget karakteristisk træk ved huset – ud over den udbredte brug af billige materialer som ubrændt ler og elmetræ – er at bindingsværket *ikke* er forsynet med 'dokter', d.v.s. korte, lodrette tømmerstykker midt i hver tavle. Dette tyder både på en meget stor alder og er også endnu et 'sparsommeligheds-træk' ved gården. Det samme gælder stuehusets gavl mod vest, der kun er i fire fag, mod normalt 5 eller 6 på andre tilsvarende gårde. Gavlen er formentlig den gamle stuehusgavl fra 1736, der er flyttet fem fag i 1840.

Det 40 meter lange stuehus og de øvrige bindingsværks-facader har gennem alle sine 270 år været hvidkalkede 'over stok og sten'. Syldens runde kampesten er kalket med hvidtekalk iblandet sort pigment (kønrøg) og fodremmen af egetræ er malet med træbjære iblandet kønrøg.

I dag er den fredede gård en sand bygningshistorisk perle med enestående arkitektoniske kvaliteter, ikke mindst de ret intakte rum, den fantastiske gårdsplads og sammenhængen med den velbevarede landsby gør den til én af de mest seværdige, privatejede bindingsværks-gårde på Fyn. Gården er ikke noget museum, så der er normalt ikke offentlig adgang.

Den udvendige restaurering

Den udvendige restaurering fandt sted i årene 1999-2000 under ledelse af arkitekt m.a.a. Jørgen Ganshorn, i tæt dialog med Kulturarvsstyrelsen.

Man valgte fra starten dels at retablere gårdspladsens gamle udseende ved at nedrive et 'Maskinhus' fra 1960-erne, der skød sig ud i dette ene hjørne, dels at retablere den tidligere 'Tofteport' mod øst, der var blevet inddraget til stald i 1890-erne.

Især tagværket og de tilhørende loftbjælker, hvoraf mange var nedbrudte af fugt, blev gennemgået kritisk og næsten alle spærene i staldlængerne og mange af bjælkerne, måtte skiftes ud med nye, udført på samme måde som de gamle. Hele taget, 120 meter i alt, blev nytækket med tagrør og mønnet med nye kragetræer af kløvet eg. Herunder fik skorstenene også en grundig reparation.

Det nedbrudte bindingsværkstømmer blev skiftet ud og repareret på normal vis med tapsamlinger, træ mod træ, men man valgte, imod normal sædvane, at bibeholde alle tavlene med ubrændte mursten, opmuret og pudset med lermørtel, eller, hvor dette kunne konstateres, genetablere de lerklinede tavl.

Endelig blev stuehusets vinduer sat i stand og linoliemalet.

Så strakte de bevilgede penge til den udvendige 'redning' ikke længere, og de nuværende ejere tog fat herfra. Noget af bindingsværket ind mod gårdspladsen var ikke udmuret med soltørrede lersten, og derudover manglede alle gårdens porte – minus, heldigvis, den originale sorttjærede gadeport fra 1736.

Resten af portene, 7 i alt, plus to 'tagskægsluger' måtte enten udføres helt nye eller de gamle porte var mulige at istandsætte og genanvende. De nye porte fik enten påsat ældre, genanvendte smedjærnsbeslag eller der måtte håndsmedes helt nye.

Staldenes vinduer var så ødelagte for rammernes vedkommende, at de måtte fornyes og som led i den indvendige indretning, fik man lov til at sætte to nye sprossevinduer i stuehusets sydside.

Den indvendige restaurering

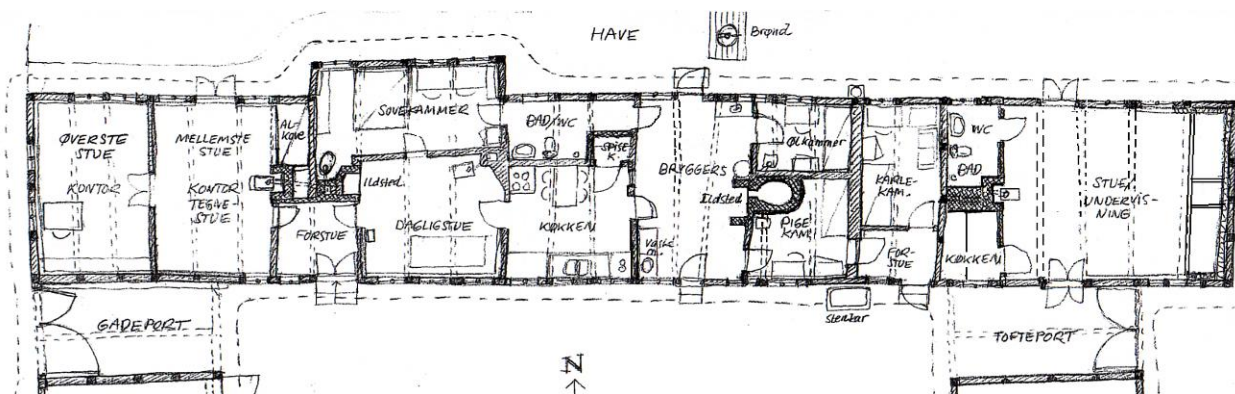
Da vandet havde sejlet ned gennem taget i mange år var alle gårdens fire længer i en forfærdelig forfatning indvendigt i 2001, da de nuværende ejere købte gården. Ydervæggene og taget var ordnet, meget af det helt fornyet, men der manglede lofter de fleste steder, gulve mange steder og skillevæggene, der alle er af ubrændte lersten, var stærkt forfaldne og uden puds på. Men stuehusets gamle rumindretning var stadig intakt, og udlængernes manglende lofter var kun en fordel for rummenes senere udnyttelse.

Siden da er der kommet gulve og lofter i de fleste af stuehusets rum og væggene er reparerede. Der er lagt vandværkssvand ind i huset – efter 266 år med vand fra egen brønd – og der er indrettet toilet og bad samt et nyt køkken.

Køkkenet, der helt manglede, inklusive gulv og loft, er bygget som et traditionelt 'forvange-køkken' med genanvendte fyldingslåger, fundet i en container.

Opvarmningen sker stadigvæk fra kakkelovne og elektrisk strøm er foreløbigt kun ført ind eet sted, nemlig til køkkenet

Tegningen viser den fremtidige indretning af stuehuset, hvor det store bryggersildsted med bageovn og gruekedel retableres i bryggerset og hvorpigekammeret/aftægtskammeret, hvor bageovnen stikker ind, varmes op med en lille bilæggerovn fra ildstedet i rummet ved siden af.

Det er lykkedes med meget få indgreb i planløsningen både at skabe en moderne funktionel indretning, d.v.s. med bl.a. wc og bad, og samtidigt genskabe den 270 år gamle, 'klassiske' fynske gård-indretning.

Gårdsplads, have og stengærde

Man skulle tro, at det største arbejde i forbindelse med istandsættelsen af en firlænget bindingsværksgård som denne med 240 løbende meter bindingsværk med lertavl, er arbejdet med bindingsværkshusets 'tag og fag', samt naturligvis de indvendige gulve, lofter og skillevægge, inklusive døre og vinduer. Men det er det ikke. I forhold til timeforbrug har det at rydde gårdspladsens smukke belægning af toppede brosten for ukrudt, træer, græs og stokroser, samt ikke mindst at holde denne løbende fri for ukrudt og stokroser, udgjort langt det største arbejde. En del af belægningen har måttet retableres, bl.a. den meget specielle, krumme 'pisserende' fra møddingen og ud gennem gadeporten (se side 4). Hertil kommer udenomsarealerne, bl.a. selve haven mod nord, der kræver konstant arbejde for ikke at gro helt til.

Alle udenomsarealerne har måttet nyplanlægges, planeres og omlægges totalt og er udlagt fortrinsvis med græs for at formindske vedligeholdelsen.

I forbindelse med Landsbyens overtagelse af gården i 1998 blev det meget smukke, fredede havegærde mod nord, udført af kløvet kamp, desværre flyttet 1½ meter for at skabe lidt bedre plads på vejen foran. Det nye stengærde har ikke det oprindelige gærdes smukke stenarbejde, samt højde, forløb og detaljering. Bl.a. mangler den tidligere stensatte trappe. Så det er ét af de fremtidige projekter at retablere dette stengærdes arkitektoniske og håndværksmæssige kvaliteter.

Restaureringsprojekt 2007-09

For at afslutte den udvendige restaurering af gården gennem førte vi i 2007-2009 en række restaureringsarbejder på husets:

Vinduer	Hvor de nye, grimme og forkerte beslag blev skiftet ud med nye, håndsmedede vinduesbeslag
Bindingsværk	Hvor et stykke råddent fodrem i staldlængens sydside blev skiftet ud.
Porte	Hvor de sidste dårlige porte enten blev repareret og sat i stand eller fornyet
Gårdsplads	Hvor det sidste stykke pigstensbelægning samt 'pisserenden' fra møddingen, er retableret
Stengærde	Hvor det alt for lave gærde fra flytningen i 2000 blev forhøjet med 1½ sten.

Vinduerne med forkerte vinduesbeslag.

De udvendige beslag er skiftet ud med håndsmedede beslag, magen til de oprindelige.

Den rådne fodrem er taget ud

Og en ny er sat i.

Da bindingsværket var repareret stod jeg og kikkede på de anselige bunker af ler fra den gamle lerklining – plus diverse aske, hassel og pilekæppe fra vidjefletningen – hvorefter jeg besluttede at retablere tavlenes fletværk, som det havde været. En til formålet udmærket hasselhæk måtte lade de fire år gamle grene, og så var det bare om at komme i gang med at flette.

Porten til værkstedet før og efter.

Porten til vognporten før istandsættelsen og efter.

Den nymalede vognport-port.

Gårdspladsens brolægning før omlægningen.

Den krumme afløbsrende fra møddingspladsen er retableret

Detaljer fra retablering af afløbsrende og 'fortorv' langs soklen.

Brolægningen på gårdspladsen er næsten færdig-retableret.

Det flyttede stengærde, før forhøjelsen.

Stengærdet efter forhøjelsen

Indvendige arbejder 2007-2009

Bryggerset før retableringen af ildstedet.

Ildstedet under arbejdet

Det færdige ildsted med bageovn og gruekedel

Bageovnen under opbygningen af bageovnskappen

Bageovnens hvælv er færdigt

Bageovnen, som den ses i rummet bag ildstedet i dag.

Bageovnens indfyringshul

Det nye kursuslokale er på vej til at blive indrettet i stuehusets ene ende. Der er sat to nye vinduer og en dør i.

I tofteporten er der ligeledes lavet indgang til kursuslokalet samt et vindue.